

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра педагогіки та психології

Меленчук Н.І.

ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до організації самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
освітньо-професійної програми спеціальності 053 Психологія»
денної та заочної форм навчання

Одеса 2024

Рекомендовано навчально-методичною радою Міжнародного гуманітарного університету протокол № 1 від 30 серпня 2024 р.

Укладач

Меленчук Н.І. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та психології Міжнародного гуманітарного університету

Рецензенти:

Саннікова О.П. – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри загальної та диференціальної психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Бикова С.В. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри філософії, політології, психології та права Одеської державної академії будівництва та архітектури.

Навчально-методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Загальна психологія» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійної програми спеціальності 053 «Психологія» денної та заочної форми навчання [Електронне видання]. Одеса: МГУ, 2024. 60 с.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	4
Очікувані результати навчання.....	6
Тематичний зміст навчальної дисципліни.....	7
Структура навчальної дисципліни	12
Теми практичних занять та методичні рекомендації до підготовки.....	13
Завдання до самостійної роботи та методичні рекомендації до їх виконання	34
Приклад тестових завдань для самоперевірки	49
Питання до підсумкового контролю	53
Форми підсумкового контролю успішності здобувачів.....	56
Критерії оцінювання	57
Перелік рекомендованої літератури.....	59

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Методичні рекомендації розроблені для вивчення навчальної дисципліни «Загальна психологія» здобувачами вищої освіти, що навчаються на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти спеціальності 053 «Психологія», на кафедрі педагогіки та психології Міжнародного гуманітарного університету.

Методичні рекомендації покликані забезпечити професійну компетентність майбутніх спеціалістів шляхом глибокого оволодіння знаннями з питань змісту основних психологічних понять, сучасних методів пізнання психіки людини, методів дослідження психічних явищ та процесів.

Методичні рекомендації містять плани практичних занять, завдання для виконання під керівництвом викладача та самостійної роботи студентів, питання для самоконтролю, описові та творчі завдання, проблемні ситуації для самостійної роботи з курсу, тематику навчально-дослідних завдань, список рекомендованої літератури, перелік екзаменаційних питань.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Загальна психологія» є підготовка фахівців спеціальності 053 «Психологія» за освітнім ступенем бакалавра відповідно до державних стандартів, встановлених освітньо-професійною програмою «Психологія»; усвідомлення місця загальної психології в системі наук та її методологічних основ; ознайомлення з базовими поняттями; формування уявлення про психічну активність як засіб відображення та перетворення навколишнього світу; аналіз закономірностей функціонування психіки.

Основними **задачами** дисципліни є: формування навичок пояснення і використання в практичній діяльності особливостей перебігу психічних процесів, функціонування психічних станів та прояву психічних властивостей; закономірностей процесів становлення, розвитку й соціалізації особистості, розвитку соціальної групи; розуміння предметної області та професійної діяльності в команді та на рівні міжособистісної взаємодії, розпізнавання психологічних проблем та пропонування шляхів їх розв'язання.

Під час вивчення навчальної дисципліни «Загальна психологія» здобувачі повинні:

знати:

- предмет і завдання психології, її зв'язок з іншими науками; основних методологічних принципів і методів дослідження психіки;
- особливості психічного відображення дійсності;
- природу і сутність психіки людини;

- психічні процеси, стани та властивості особистості;
- рушійні сили психічного розвитку особистості;
- основні характеристики соціальних груп;
- основні закономірності міжособистісного спілкування та взаємопізнання;
- індивідуально-типологічні особливості особистості (темперамент, характер, здібності) та можливості впливу на їхній розвиток;
- зміст, структуру і види діяльності та поведінки особистості.

уміти:

- використовувати психологічні методи вивчення особистості та колективу;
- аналізувати психічні процеси, стани та властивості особистості;
- розкривати зміст основних психологічних понять, давати їх визначення;
- використовувати теорії особистості для аналізу її психологічної структури та психологічних особливостей;
- проводити аналіз процесу міжособистісної взаємодії;
- застосовувати одержані знання в практичній діяльності, вирішувати психологічні завдання.

володіти навичками:

- пояснення психологічного змісту та механізмів становлення і розвитку різних форм прояву психіки;
- організації дослідження психічних явищ відповідно до методологічних принципів психології;
- застосування методів діагностики психічних процесів, станів, властивостей особистості та вміння інтерпретувати отримані дані.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Процес вивчення навчальної дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів раннього втручання).

СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

Програмні результати навчання:

ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні з рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання).

ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І.

ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА ТА СИСТЕМА ЗНАНЬ

Тема 1. Психологія як наука. Предмет, завдання і методи психології

Психологія як наука. Предмет психології. Загальні завдання психологічної науки. Місце психології в системі наук. Диференціація психології на окремі наукові галузі. Основні галузі психології. Застосування психологічних знань в практичній діяльності. Зв'язок психології з іншими науками. Школи, концепції, напрямки у психології. Уявлення античних та середньовікових філософів про душу та свідомість. Біхевіоризм як наука про поведінку. Становлення та розвиток вітчизняної психології. Загальнонаукові методи. Методи психологічного дослідження: спостереження, експеримент (лабораторний та природний). Методи опитування (анкетування, інтерв'ювання, бесіда), тестовий метод. Самоспостереження. Переваги та недоліки кожного методу. Оптимальні умови використання на практиці.

Тема 2. Психіка як об'єкт психології. Виникнення і розвиток психіки.

Форми відображення дійсності: фізична, біологічна, психічна. Психіка як функція високоорганізованої матерії. Взаємозв'язок психіки з нервовою системою. Функціональна асиметрія великих півкуль головного мозку. Рефлекс як основна форма взаємодії організму з середовищем. Умовні і безумовні рефлекси. Розвиток психіки у філогенезі: елементарна чутливість, предметно-перцептивний рівень, інтелект. Взаємозв'язок рівня розвитку психіки і форм поведінки тварин. Свідомість як вищий рівень розвитку психіки: зміст і умови виникнення. Роль праці в формуванні та розвитку свідомості людини. Культурно-історична концепція розвитку психіки людини за Л. С. Виготським. Відмінності між психікою тварин і свідомістю людини. Структура свідомості. Свідоме і несвідоме. Неусвідомлювані психічні явища: передсвідоме, підсвідоме, надсвідоме. Форми прояву психіки: психічні процеси, психічні стани, психічні властивості особистості.

Тема 3. Відчуття і сприймання – чуттєві форми пізнання дійсності

Загальна характеристика когнітивної сфери особистості. Чуттєві форми пізнання дійсності: відчуття і сприймання. Фізіологічне підґрунтя відчуттів.

Класифікація відчуттів. Види відчуттів. Властивості відчуттів. Індивідуальні особливості відчуттів. Відчуття і діяльність.

Сприймання і його характеристики. Фізіологічна основа сприймання. Роль моторних компонентів у сприйманні. Загальні особливості сприймання: предметність, цілісність та структурність, константність, аперцепція, осмисленість та узагальненість, вибірковість, ілюзія. Класифікація та види сприймання. Індивідуальні особливості сприймання. Спостереження як цілеспрямоване сприймання. Умови розвитку чуттєвих форм пізнання дійсності.

Тема 4. Пам'ять: процеси, теорії і закономірності функціонування

Загальна характеристика пам'яті та її роль у життєдіяльності та пізнавальній сфері. Теорії пам'яті. Основні якості пам'яті. Основні рівні вивчення механізмів пам'яті. Класифікація видів пам'яті. Довільна та мимовільна пам'ять. Довготривала, короткотривала і сенсорна пам'ять. Загальна характеристика процесів пам'яті. Індивідуальні особливості пам'яті, типи пам'яті. Сучасні теорії пам'яті. Феномени та ефекти пам'яті. Психодіагностичні методи вивчення пам'яті.

Тема 5. Мислення і уява – логічні форми пізнання дійсності

Поняття про мислення. Структура мислення. Загальна характеристика розумових операцій у сучасній психології. Логічні форми мислення. Основні етапи розумового процесу. Типи мислення та їх характеристика. Процес розвитку мислення в онтогенезі. Індивідуальні особливості розуму. Сучасні теорії мислення. Порівняльний аналіз мислення та уяви як форм раціонального пізнання. Засоби активізації мислення. Психодіагностичні методи дослідження мислення та уяви. Поняття про мовлення. Єдність мислення та мовлення. Види мовлення. Розвиток мовлення у дітей. Уява: зміст і види. Фізіологічні основи процесів уяви. Процеси уяви. Прийоми створення нових образів уяви. Уява і творчість. Умови розвитку уяви. Мрія як особливий вид уяви.

Тема 6. Увага як форма організації психічної діяльності

Поняття про увагу як особливу форму психічної активності. Проблема уваги в сучасній психології. Основні теорії уваги. Фізіологічні основи уваги. Загальна характеристика уваги. Види уваги. Структура уваги. Індивідуальні відмінності уваги. Розгубленість, її типи. Неуважність та її причини. Можливості управління увагою. Методи діагностики уваги.

Тема 7. Емоційно-вольові процеси і стани особистості

Емоційно-вольова сфера особистості. Поняття про емоції та почуття, їх роль у практичній та пізнавальній діяльності. Фізіологічні основи емоцій та почуттів. Теорії емоцій та почуттів у психології. Основні форми переживання почуттів. Основні емоціональні стани та їх зовнішній вираз. Вищі почуття та їх види. Розвиток емоційної сфери дитини.

Поняття про волю. Основні види вольових дій людини. Структура вольового акту: простий вольовий акт; складний вольовий акт. Загальна характеристика вольових станів. Психологічна характеристика стану мобілізаційної готовності. Психологічна характеристика стану зосередженості. Загальна характеристика розвитку вольової регуляції поведінки. Вікові особливості формування здатності до вольових дій. Розвиток волі в онтогенезі. Вольові якості особистості. Критерії волі. Виховання та самовиховання волі.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 8. Зміст і структура особистості

Поняття про особистість у психології. Співвідношення понять “людина”, “індивід”, “особистість” та “індивідуальність”. Психологічні теорії особистості. Рушійні сили розвитку особистості: різні психологічні підходи. Становлення особистості в процесі соціалізації. Роль активності у розвитку особистості. Структура особистості. Спрямованість особистості як система стійких мотивів поведінки і діяльності. Інтереси, переконання і світогляд особистості. Самосвідомість особистості, особливості її розвитку. Я-концепція та образ Я. Самооцінка та рівень домагань особистості. Самоповага особистості. Психологічний захист особистості. Установки особистості. Критерії сформованості особистості. Дослідження Я-концепції.

Тема 9. Діяльність та спілкування

Діяльність як цілеспрямована і усвідомлена активність особистості. Співвідношення понять «діяльність», «поведінка» та «активність». Структура діяльності: цілі, мотиви, дії. Дії і операції. Складові і засоби дій. Уміння й навички. Види діяльності: праця, спілкування, гра. Спілкування як умова формування особистості. Структура спілкування: комунікація, інтеракція,

перцепція. Спілкування як обмін вербальною і невербальною інформацією. Спілкування як міжособистісна взаємодія. Взаємодія людей у соціальних групах. Види груп. Групові феномени: конформізм, «зсув ризику», лідерство. Спілкування як сприймання людьми один одного. Ефекти сприймання. Психологічні механізми впливу в процесі спілкування: переконання, психічне зараження, навіювання, наслідування. Умови підвищення ефективності спілкування. Формування атракції.

Тема 10. Міжособові стосунки в групах

Психологія міжособистісних взаємин. Поняття про групи. Групи та їх класифікація. Колектив як вища форма розвитку групи. Диференціація в групах і колективах. Інтеграція в групах і колективах. Групові процеси та розвиток міжособових стосунків учнів початкових класів. Соціометрія та референтометрія. Соціально-психологічний клімат.

Тема 11. Мотиви та мотивація

Мотиваційна сфера особистості. Потреби і мотиви. Мотивація. Спрямованість особистості: зміст, види, форми прояву. Теорії мотивації у психології. Роль еволюційної теорії Ч. Дарвіна в розвитку проблеми мотивації особистості. Теорія мотивації за А. Маслоу. Умови розвитку мотивації особистості. Структура мотиваційних утворень. Потяги та бажання. Виникнення мотиву. Екстрінсивна та інтринсивна мотивація. Позитивна та негативна мотивація. Мотиватори. Автоматизовані і імпульсивні дії і вчинки. Діагностика мотивації.

Тема 12. Темперамент як формально-динамічна основа поведінки

Темперамент як якість особистості. Фізіологічна основа темпераменту. Вивчення видів темпераменту в історії психології. Темперамент та основні властивості нервової системи людини. Психологічна характеристика темпераменту, прояв його основних властивостей стосовно до пізнавальних процесів та предметної діяльності людини. Типології темпераменту: за Гіппократом, за І. П. Павловим, за Г. Хеймансом та Е. Вірсмою, за Дж. Гілфордом та Л. Терстоуном, за Е. Кречмером. Концепція типів статури та темпераменту за У. Шелдоном. Визначення темпераменту за Б. М. Тепловим. Концепція темпераменту В. М. Русалова. Темперамент та індивідуальний стиль діяльності. Загальне та відмінне в темпераменті та індивідуальному стилі діяльності. Вплив темпераменту на успішність навчання і діяльності.

Зв'язок темпераменту з основними властивостями особистості. Темперамент і вчинки. Темперамент і властивості людини. Темперамент і характер.

Тема 13. Природа і сутність характеру. Акцентуованість характеру

Загальне уявлення про характер. Особливості характеру як психічного феномену. Теоретичні та експериментальні підходи до дослідження характеру. Структура характеру. Типології характеру за: К. Леонгардом, О.Є. Лічко, К. Г. Юнгом, Е. Фромом. Закономірності формування характеру. Рис характеру та інші риси особистості. Класифікація рис характеру. Місце характеру в загальній структурі особистості. Акцентуація рис характеру. Формування характеру. Характер та індивідуальність людини.

Тема 14. Задатки та здібності людини

Загальне уявлення про здібності. Здібності як умова успішного здійснення діяльності. Природні передумови формування здібностей (здатки). Структура здібностей. Визначення здібностей за Б. М. Тепловим. Характеристика загальних та спеціальних здібностей. Основні етапи розвитку здібностей. Здібності, задатки та генотип. Рівні розвитку здібностей. Теорії здібностей. Умови розвитку здібностей. Взаємозв'язок та взаємокомпенсація різних здібностей. Умови макросередовища і розвитку здібностей. Роль особливостей виховання в розвитку здібностей. Роль гри у формуванні здібностей. Можливість взаємокомпенсації різних здібностей в професійній діяльності. Проблема профорієнтації. Здібності та профорієнтація. Індивідуальні відмінності у здібностях людей, їх діагностика. Зв'язок темпераменту, характеру і здібностей.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		лекц.	прак	сам. роб.		лекц.	прак	сам. роб.
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ВСТУП ДО ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ								
Тема 1. Психологія як наука. Предмет, завдання і методи психології	26	4	8	14	26	2	-	24
Тема 2. Психіка як об’єкт психології. Виникнення і розвиток психіки.	26	4	8	14	26	2	2	22
Тема 3. Відчуття і сприймання – чуттєві форми пізнання дійсності	26	4	8	14	26	2	2	22
Тема 4. Пам’ять: процеси, теорії і закономірності функціонування	26	4	8	14	26	-	2	24
Тема 5. Мислення і уява – логічні форми пізнання дійсності	26	4	8	14	26	-	2	24
Тема 6. Увага як форма організації психічної діяльності	26	4	8	14	26	-	2	24
Тема 7. Емоційно-вольові процеси і стани особистості	26	4	8	14	26	2	2	22
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ ІІ. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ								
Тема 8. Зміст і структура особистості	26	4	6	16	26	2	2	22
Тема 9. Діяльність та спілкування	24	4	6	14	24	2	-	22
Тема 10. Міжособові стосунки в групах	24	4	6	14	24	-	2	22
Тема 11. Мотиви та мотивація	24	4	6	14	24	-	2	22
Тема 12. Темперамент як формально-динамічна основа поведінки	28	4	6	18	28	2	2	24
Тема 13. Природа і сутність характеру. Акцентуйованість характеру	28	4	6	18	28	2	-	26
Тема 14. Задатки та здібності людини	24	4	6	14	24	-	-	24
Усього годин	360	56	98	206	360	16	20	324
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ – ЗАЛІК, ЕКЗАМЕН								

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ВСТУП ДО ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Тема 1. Психологія як наука. Предмет, завдання і методи психології

План:

1. Визначення психології як науки.
2. Предмет психології, структура сучасної психології, місце психології в системі наук.
3. Методи досліджень у психології.
4. Значення психології та її завдання на сучасному етапі.
5. Основні психологічні школи XIX–XX-XI ст.

Питання для самоконтролю:

1. Психологія як система наук, що розвиваються.
2. Загальна характеристика основних етапів розвитку психології.
3. Яка особливість предмету психології.
4. Чим відрізняється життєва (побутова) психологія від наукової
5. Диференціація психології на окремі наукові галузі.
6. Основні завдання психологічної практики.
7. Проблеми методу дослідження в психології.
8. Експериментальний метод в психології.
9. Класифікація методів психологічних досліджень.
10. Квзіексперимент як метод дослідження в психології.
11. Метод інтроспекції та проблема самоспостереження.
12. Сучасне уявлення про роль методів спостереження та самоспостереження в психології.
13. Характеристика основних сучасних психологічних шкіл.

Завдання для усного виконання в аудиторії:

Форми роботи на занятті. Групи по 3 студентів: дослідник, респондент, спостерігач. Група працює таким чином, щоб кожен зі студентів апробував всі три ролі.

Проведіть інтерв'ю із клієнтом та здійсніть якісний аналіз результатів.

Законспекуйте: основні мотиви отримання психологічної освіти респондентом. По завершенні роботи здійсніть аналіз її виконання у формі звіту.

Звіт за результатами практичного заняття:

- В якій ролі легше працювати? Чому?
- Як легше відповідати на питання: усно чи письмово. Чому?
- Що я вмію робити як дослідник, спостерігач: який з пунктів алгоритму мені вдалося виконати, а який ні.
- Які труднощі виникли у процесі інтерв'ю?
- Акцентуйте увагу на власних досягненнях за результатами проведення бесіди (інтерв'ю).

Література:

1. Дуткевич Т.В. Загальна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 388 с.
2. Загальна психологія : хрестоматія : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. / упоряд.: О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук [та ін.]. Київ : Каравела, 2022. 640 с.
3. Ільїна Н. М., Мисник С. О. Загальна психологія: теорія та практикум. Київ: «Університетська книга», 2017. 352 с.
4. Максименко С. Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія. Київ : МАУП, 2020. 256 с.
5. Основи психології : підручник / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. К. : Либідь, 2002. 632 с.

Тема 2. Психіка як об'єкт психології. Виникнення і розвиток психіки

План:

1. Загальне поняття про психіку.
2. Стадії розвитку психіки: а) сенсорна; б) перцептивна; в) інтелектуальна.
3. Походження свідомості та її сутність.
4. Єдність свідомості й діяльності.
5. Розвиток психіки в онтогенезі та філогенезі.

Питання для самоконтролю:

1. Особливості психічного відображення.
2. Виникнення психіки.
3. Психіка та її відмінність від інших властивостей матерії.
4. Загальна характеристика подразливості.
5. Чутливість та відчуття, їх властивість та основні розбіжності порівняно з подразливістю.
6. Роль властивостей зовнішніх подразників у формуванні поведінки нижчих тварин.
7. Диференціація органів чутливості. Вузлової нервової системи та ланцюгової поведінки тварин.
8. Трубочата нервова система та ускладнення поведінки тварин.
9. Вчення І.П. Павлова про умовні та безумовні рефлекси.
10. Стадія навичок та предметного сприйняття.
11. Основні особливості стадії інтелектуальної поведінки тварин.
12. Гіпотеза Леонтьєва-Фабрі про стадії та рівні психічного відображення у тварин.
13. Стадія елементарної сенсорної психіки, її нижчий та вищий рівень.
14. Стадія перцептивної психіки, її особливості.
15. Основні етапи розвитку психіки: панпсихізм, антропсихізм, біопсихізм, нейропсихізм та ін.
16. Особливості психіки людини.

Література:

1. Загальна психологія : хрестоматія : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. / упоряд.: О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук [та ін.]. Київ : Каравела, 2022. 640 с.
2. Максименко С. Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія. Київ : МАУП, 2020. 256 с.
3. М'ясоїд П. А. Загальна психологія: навчальний посібник. К. : Вища школа, 2001. 487 с.

Тема 3. Відчуття і сприймання – чуттєві форми пізнання дійсності

План:

1. Поняття про відчуття. Фізіологічна основа відчуттів.
2. Класифікація і види відчуттів.
3. Основні властивості відчуттів.
4. Поняття про сприймання. Фізіологічна основа сприймання.
5. Класифікація і види сприймання.
6. Загальні особливості сприймання.
7. Вікові особливості пізнавальних процесів відчуттів та сприймання.

Питання для самоконтролю:

1. Загальна характеристика відчуттів як почуттєвого пізнання.
2. Основні підходи до дослідження відчуттів в психології.
3. Основні властивості відчуттів.
4. Класифікація відчуттів.
5. Психофізичні закономірності відчуттів.
6. Поняття «порогів чутливості». Основний психофізичний закон Вебера-Фехнера.
7. Психофізіологічні закономірності відчуттів.
8. Адаптація. Сенсibilізація. Синестезія.
9. Явище послідовного образу.

Завдання для усного виконання в аудиторії:

Поясніть причину порушення нормального зору в ситуаціях:

- а) людина середнього віку скаржиться на те, що при яскравому світлі нічого не бачить і лише ввечері починає розрізняти предмети, які її оточують;
- б) жінка при вході з вулиці чи освітленої кімнати, увійшовши в темне приміщення, нічого не бачить і тільки через деякий час починає розрізняти предмети.

Література:

1. Варій М.Й. Загальна психологія. Львів : Априорі, 2016. 382 с.
2. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності. К.: Ельга; Ніка-Центр, 2008. 400 с.
3. Максименко С. Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія. Київ : МАУП, 2020. 256 с.
4. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник. К. : Каравела, 2020. 418 с.

Тема 4. Пам'ять: процеси, теорії і закономірності функціонування

План:

1. Загальна характеристика процесів пам'яті.
2. Теорії пам'яті.
3. Фізіологічні основи пам'яті.
4. Види пам'яті.
5. Методи розвитку пам'яті.
6. Вікові особливості розвитку пам'яті.

Питання для самоконтролю:

1. Загальна характеристика пам'яті та її роль у життєдіяльності й пізнавальній сфері.
2. Теорії пам'яті.
3. Основні якості пам'яті.
4. Основні рівні вивчення механізмів пам'яті.
5. Класифікація видів пам'яті.
6. Довільна та мимовільна пам'ять.
7. Довгострокова, короткочасна і сенсорна пам'ять.
8. Загальна характеристика процесів пам'яті.
9. Індивідуальні особливості пам'яті, типи пам'яті.
10. Феномени та ефекти пам'яті.

Практичне завдання:

1. *Дослідити обсяг короткочасної пам'яті за «Методикою запам'ятовування 10 слів»:*

Інструкція:

1. Зачитайте учаснику 10 не пов'язаних між собою слів (наприклад: будинок, вода, книга, телефон, стіл, ліс, небо, ліхтар, міст, собака).
2. Попросіть його повторити слова в будь-якому порядку.
3. Повторіть цю процедуру 5 разів, фіксуючи кількість правильно відтворених слів на кожній ітерації.
4. Через 30 хвилин запитайте, які слова учасник пам'ятає.

2. *Дослідити, як використання образів допомагає запам'ятовуванню, використовуючи метод піктограм (Візуальне запам'ятовування, за Л. С. Виготським)*

Інструкція:

1. Дайте учаснику список абстрактних понять (наприклад: дружба, щастя, справедливість, майбутнє).

2. Попросіть намалювати прості символічні малюнки, що асоціюються з цими поняттями.
3. Через 30 хвилин покажіть малюнки й попросіть пригадати початкові поняття.

Література:

1. Варій М.Й. Загальна психологія. Львів : Апріорі, 2016. 382 с.
2. Корольчук М.С. Основи психології. Опорні конспекти, схеми, методики / М.С. Корольчук, В.М. Крайнюк, В.М. Марченко. К.: Ніка-центр, 2009. 320 с.
3. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології / За ред. Т.І. Пашукової. К.: Тов-во «Знання», КОО, 2000. 204 с.
4. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник. К. : Каравела, 2020. 418 с.

Тема 5. Мислення і уява – логічні форми пізнання дійсності

План:

1. Поняття про мислення як одного з рівнів абстрактного пізнання.
2. Форми мислення. Види мислення.
3. Індивідуальні особливості мислення.
4. Мислення та мовлення. Види і функції мовлення.
5. Поняття про уяву. Фізіологічні основи уяви.
6. Процес утворювання образів уяви.
7. Вікові особливості розвитку уяви та мислення.

Питання для самоконтролю:

1. Сучасні теорії мислення.
2. Структура мислення.
3. Загальна характеристика розумових операцій у сучасній психології.
4. Логічні форми мислення.
5. Основні етапи розумового процесу.
6. Типи мислення та їх характеристика.
7. Загальна характеристика мовлення.
8. Роль мовлення в життєдіяльності й пізнавальної сфери людини.
9. Функції мовлення. Зв'язок мовлення з іншими пізнавальними процесами.
10. Види мовлення, їх характеристика. Усне та письмове мовлення. Монологічне та діалогічне мовлення.
11. Уява як форма раціонального пізнання.
12. Функції уяви.
13. Психологічні механізми уяви.
14. Характеристика видів уяви.
15. Мрія як особливий вид уяви.

Література:

1. Варій М.Й. Загальна психологія. Львів : Апріорі, 2016. 382 с.
2. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності. К.: Ельга; Ніка-Центр, 2008. 400 с.
3. Максименко С. Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія. Київ : МАУП, 2020. 256 с.
4. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник. К. : Каравела, 2020. 418 с.
5. Чудаєва Н.В., Шулдик А.В. Психологія мислення. Умань : Візаві, 2019. 206 с.

Тема 6. Увага як форма організації психічної діяльності

План:

1. Визначення уваги та характеристика її особливостей.
2. Фізіологічні умови уваги.
3. Функції уваги.
4. Психологічна установка і діяльність.
5. Види і властивості уваги.
6. Розвиток уваги у дітей, підлітків та юнаків.

Питання для самоконтролю:

1. Проблема уваги в сучасній психології.
2. Основні теорії уваги.
3. Загальна характеристика уваги.
4. Види уваги.
5. Структура уваги. Властивості уваги.
6. Розгубленість, її типи.
7. Дослідження особливостей уваги.

Практичне завдання:

Опрацюйте методику «Таблиці Шульте» і проаналізуйте отримані вами результати.

Обладнання:

- Таблиці Шульте (5x5, 6x6 або більше) з випадково розташованими числами.
- Секундомір або таймер.

Інструкція:

1. Візьміть таблицю 5×5, в якій випадково розташовані числа від 1 до 25.
2. Увімкніть таймер і по черзі знаходьте числа від 1 до 25, вказуючи їх пальцем або олівцем.
3. Фіксуйте час, за який ви повністю пройшли таблицю.
4. Повторіть завдання з іншими таблицями для порівняння результатів.

Аналіз результатів:

- **Менше 30 секунд** – дуже висока швидкість переробки інформації, відмінна увага.
- **30-40 секунд** – хороший рівень концентрації уваги.
- **40-60 секунд** – середній рівень уваги, можливі незначні труднощі у зоровому сприйнятті.

- **Понад 60 секунд** – знижена концентрація уваги, необхідно працювати над розвитком уваги та зорового пошуку.

Додатковий аналіз:

1. Якщо під час виконання завдання ви припускалися помилок (переплутували числа, поверталися назад) – це може свідчити про втому або недостатню концентрацію.
2. Якщо з кожним наступним разом час виконання зменшується – це ознака тренування уваги.
3. Спробуйте повторити тест у різний час доби та порівняти результати: вранці, вдень, увечері.

Література:

1. Варій М.Й. Загальна психологія. Львів : Апріорі, 2016. 382 с.
2. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності. К.: Ельга; Ніка-Центр, 2008. 400 с.
3. Максименко С. Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія. Київ : МАУП, 2020. 256 с.
4. Павелків Р.В. Загальна психологія. Підручник. К.:Кондор, 2009. 576 с.
5. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології / За ред. Т.І. Пашукової. К.: Тов-во «Знання», КОО, 2000. 204 с.
6. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник. К. : Каравела, 2020. 418 с.

Тема 7. Емоційно-вольові процеси і стани особистості

План:

1. Воля і емоційна сфера особистості.
2. Визначення емоцій та характеристика їх особливостей.
3. Визначення почуттів та характеристика їх особливостей.
4. Негативні психічні стани. Стрес, афект, фрустрація.
5. Методи саморегуляції негативних психічних станів.
6. Вольова регуляція поведінки.
7. Основні напрямки і шляхи розвитку волі.

Питання для самоконтролю:

1. Загальна характеристика емоцій і почуттів людини.
2. Філогенетичні аспекти емоційного реагування.
3. Емоціогенні ситуації.
4. Функції і роль емоцій.
5. Роль «позитивних» і «негативних» емоцій.
6. Роль і функції емоцій у керуванні поведінкою та діяльністю.
7. Основні теорії емоцій.
6. Емоція як реакція на ситуацію і подія. Афект.
7. Властивості емоцій.
8. Настрій (емоційний фон в даний момент).
9. Емоційні стани: стрес (стан емоційної напруженості); нудьга (стан монотонії); відрaza (стан психічного пересичення).
10. Феномен «емоційного вигорання».
11. Співвідношення понять «почуття» і «емоція»
12. Почуття як стійке емоційне ставлення до значимого об'єкта (емоційна установка).
13. Характеристики емоційних відносин (властивості почуттів).
14. Класифікація почуттів.
15. Поняття вольової дії. Основні функції вольової дії.
16. Вольове зусилля.
17. Поняття вольові якості особистості. Склад вольових якостей.
18. Структура і загальні характеристики вольових якостей.
19. Класифікації вольових якостей.

Завдання для усного виконання в аудиторії:

1. За якими ознаками можна констатувати, що людина перебуває в стані емоційного збудження?
2. Наведіть приклади коли емоційні реакції не відповідають об'єктивним впливам. Наведені ситуації проаналізуйте.

Практичне завдання:

Дослідить особливості емоційно-вольової сфери за методикою САН – оперативна оцінка самопочуття, активності, настрою. Отримані результати оформіть у вигляді дослідницького звіту.

Обладнання:

- Стимульний матеріал
- Бланк для відповідей

Методика САН передбачає оцінювання 30 пар прикметників, що відображають три основні показники:

1. **Самопочуття** – фізичний стан випробуваного (від слабкості до бадьорості)
2. **Активність** – рівень енергійності та працездатності.
3. **Настрій** – емоційний стан (від пригніченості до позитивного настрою).

Випробуваний оцінює свій стан за 7-бальною шкалою, де 1 – мінімальне значення, 7 – максимальне.

Література:

1. Буняк Н.А. Загальна психологія: лекції. Тернопіль: вид-во ТНТУ ім. І. Пулюя, 2017. 300 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія. Львів : Априорі, 2016. 382 с.
3. Дрозденко К.С. Загальна психологія в таблицях і схемах: Навч. посіб. для вузів. Глухівський держ. пед. унів-т. К.: ВД «Професіонал», 2004. 304 с.
4. Павелків Р.В. Загальна психологія. Підручник. К.: Кондор, 2009. 576 с.
5. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології / За ред. Т.І. Пашукової. К.: Тов-во «Знання», КОО, 2000. 204 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 8. Зміст і структура особистості

План:

1. Співвідношення понять «індивід», «особистість», «індивідуальність», «людина», «суб'єкт».
2. Особистість та її психологічна структура.
3. Поняття про самосвідомість, її функції та структура. Образ «Я».
4. Самооцінка та її види.
5. Потребнісно-мотиваційна сфера особистості.
6. Діяльність, її види та роль у становленні особистості.
7. Спілкування, його структура, функції та роль у становленні особистості.

Питання для самоконтролю:

1. Індивід як біосоціальне явище. Первинні та вторинні якості індивіда.
2. Визначення поняття «особистість». Якості особистості.
3. Поняття «індивідуальність» в сучасній психології.
4. Співвідношення понять «людина», «індивід», «особистість» та «індивідуальність».
5. Соціалізація як необхідний етап розвитку особистості. Стадії соціалізації.
6. Особливості первинної та вторинної соціалізації.
7. Розбіжності між соціалізацією дітей та дорослих. Ресоціалізація.
8. Саморозвиток та самореалізація особистості. Інкультурація.
9. Психологічна структура особистості.
10. Я-концепція та образ Я.
11. Самооцінка та рівень домагань особистості. Самоповага особистості.
12. Установки особистості.
13. Критерії сформованості особистості.

Завдання для усного виконання в аудиторії:

1. Чому не можна поставити знак рівності між індивідом і особистістю? Чи відомий Вам факт існування індивіда, який не був би особистістю? Чи відомий факт існування особистості поза і без індивіда як її конкретного носія?
2. Дослідження самооцінки за методикою Т.В. Дембо-С.Я. Рубінштейн.

Обладнання:

зошити, бланк із зображенням 7-ми вертикальних ліній (або чистий аркуш паперу), ручка чи олівець.

Хід роботи:

Інструкція: «Будь яка людина оцінює свої здібності, можливості, характер тощо. Рівень розвитку кожної якості, сторони людської особистості можна умовно зобразити вертикальною лінією, нижня точка якої буде символізувати найнижчий розвиток, а верхня – найвищий. Вам пропонується 7 таких ліній. Вони позначають:

1. здоров'я;
2. розум, здібності;
3. характер;
4. авторитет у ровесників;
5. вміння багато чого робити своїми руками, вмілі руки;
6. зовнішність;
7. впевненість у собі.

На кожній лінії рисою(-) позначте, як Ви оцінюєте розвиток у себе цієї якості, сторони Вашої особистості у даний момент часу. Після цього хрестиком (х) позначте, за якого рівня розвитку цих якостей, сторін Ви були б задоволені собою або відчули гордість за себе».

Потрібно зобразити вертикальні 7 ліній, висота кожної – 100 мм, із зазначенням верхньої, нижньої точок та середини шкали. При цьому верхня і нижня точки відмічаються помітними рисками, середина – ледве помітною точкою. Час, відведений на заповнення шкал разом із читанням інструкції, 10-12 хвилин.

1. Для кожної з шести шкал визначити:
 - а) рівень домагань – відстань в мм від нижньої точки шкали («0») до позначки «х»;
 - б) висоту самооцінки – від «0» до позначки «-»;
 - в) значення розбіжностей між рівнем домагань та самооцінкою – відстань від позначки «х» до позначки «-».

Якщо рівень домагань розташовується респондентом нижче самооцінки, то він виражається від'ємним числом.

2. Розрахувати середню величину кожного показника рівня домагань та самооцінки за всіма шістьма шкалами.

Рівень домагань

Норму, реалістичний рівень домагань, характеризує результат від 60 до 89 балів.

Оптимальний – порівняно високий рівень – від 75 до 89 балів, що підтверджує оптимальне уявлення про свої можливості, що є важливим фактором особистісного розвитку.

Результат від 90 до 100 балів зазвичай засвідчує нереалістичне, некритичне ставлення респондентів до власних можливостей.

Результат менше 60 балів є свідченням заниженого рівня домагань, він – індикатор несприятливого розвитку особистості.

Висота самооцінки

Кількість балів від 45 до 74 («середня» та «висока» самооцінка) засвідчують реалістичну (адекватну) самооцінку.

Кількість балів від 75 до 100 та вище свідчать про завищену самооцінку. Завищена самооцінка може підтверджувати невміння правильно оцінювати результати своєї діяльності, порівнювати себе з іншими, «закритість для досвіду», нечутливість до власних помилок, невдач, зауважень та оцінок оточуючих.

Кількість балів нижче 45 вказує на занижену самооцінку (недооцінку себе). Та досліджувані становлять «групу ризику», їх, зазвичай мало. За низькою самооцінкою можуть приховуватися два цілком різних психологічних явища: істинна невпевненість у собі та «захисна», коли декларування (самому собі) власного невміння, відсутності здібностей та тому подібного дозволяє не докладати ніяких зусиль.

Література:

1. Бабаян Ю.О. Соціальна психологія. Хрестоматія: навчальний посібник. Миколаїв: Іліон, 2017. 286 с.
2. Копець Л. В. Психологія особистості. К.: Вид. Дім-КиєвоМогилянська академія, 2007.
3. Занюк С.Н. Психологія мотивації: Навч. посіб. К.: Либідь, 2002. 304 с.
4. Савчин М. В. Загальна психологія: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2020. 344 с.

Тема 9. Діяльність та спілкування

План:

1. Поняття про діяльність. Структура діяльності.
2. Способи діяльності, процес їх опанування.
3. Види діяльності.
4. Поняття про вміння та навички.
5. Процес формування вмінь і навичок. Умови формування вмінь і навичок.
6. Спілкування як засіб комунікації: вербальне та невербальне спілкування.
7. Загальна характеристика комунікативного процесу, його структура.
8. Механізми сприйняття людини людиною та ефекти соціальної перцепції.
9. Атитюди та наміри: визначення, якості, функції.
10. Умови ефективного переконання: особливості комунікатора та аудиторії.
11. Психологічні основи впливу засобів масової комунікації.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття діяльності в психології.
2. Структура діяльності: цілі, мотиви, дії.
3. Дії і операції.
4. Уміння й навички.
5. Види діяльності та їх характеристика: праця, спілкування, гра.
6. Поняття та структура спілкування: комунікація, інтеракція, перцепція.
7. Спілкування як обмін вербальною і невербальною інформацією.
8. Спілкування як міжособистісна взаємодія.
9. Ефекти сприймання.
10. Психологічні механізми впливу в процесі спілкування: переконання, психічне зараження, навіювання, наслідування.
11. Поняття атракції.

Література:

1. Бабаян Ю.О. Соціальна психологія. Хрестоматія: навчальний посібник. Миколаїв: Іліон, 2017. 286 с.
2. Дуткевич Т.В. Загальна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 388 с.
3. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності. К.: Ельга; Ніка-Центр, 2008. 400 с.

Тема 10. Міжособові стосунки в групах

План:

1. Загальна характеристика групи та міжособистісних стосунків.
2. Класифікація груп у психології.
3. Рівні соціально-психологічного розвитку груп.
4. Референтні групи і особистість.
5. Поняття про групову динаміку та її механізми, феномен конформізму.
6. Проблема конформізму і нонконформізму.
7. Керівництво і лідерство у малій групі.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття про групи.
2. Групи та їх класифікація.
3. Колектив як вища форма розвитку групи.
4. Диференціація в групах і колективах.
5. Інтеграція в групах і колективах.
5. Групові процеси та розвиток міжособових стосунків учнів початкових класів.
6. Методи соціометрії та референтометрії.

Завдання для усного виконання в аудиторії:

1. Наведіть приклади ефектів соціальної перцепції.
2. Визначте механізми та шляхи протистояння маніпуляціям в спілкуванні.

Практичне завдання:

1. Виконайте вправу «Новина». Декілька студентів виходять з аудиторії, викладач озвучує «новину» одному із студентів, який залишився в аудиторії. Студент має донести цю інформацію колезі, який увійде в аудиторію. І так по черзі. Коли всі студенти зайдуть група має проаналізувати якою була новина на початку, та як вона трансформувалася по завершенню.
2. Проаналізуйте особливості міжособистісних відносин у групі, використовуючи методику «Соціометрія» (Дж. Морено).

Література:

Бабаян Ю.О. Соціальна психологія. Хрестоматія: навчальний посібник. Миколаїв: Іліон, 2017. 286 с.

Дуткевич Т.В. Загальна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 388 с.

Тема 11. Мотиви та мотивація

План:

1. Мотиваційна сфера особистості.
2. Поняття мотиву.
3. Потреби і мотиви.
4. Поняття мотивації.
5. Спрямованість особистості: зміст, види, форми прояву.
6. Умови розвитку мотивації особистості.
7. Теорії мотивації у психології.
8. Мотивація успіху й боязнь невдачі.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке мотив? Які основні характеристики мотиву?
2. Як взаємопов'язані потреби і мотиви?
3. Наведіть приклади ситуацій, коли одна потреба може породжувати різні мотиви.
4. Які основні функції мотивації в діяльності людини?
5. Що таке спрямованість особистості?
6. Які основні теорії мотивації ви можете назвати?
7. У чому суть мотивації до успіху та уникнення невдач?

Практичне завдання:

1. Проведіть самодіагностику за опитувальником Реана та проаналізуйте отримані результати.

Література:

1. Занюк С.Н. Психологія мотивації: Навч. посіб. К.: Либідь, 2002. 304 с.
2. Іллін Є. П. Мотивація і мотиви / переклад з рос. мови, передмова та примітки Т. В. Тадеєвої. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2013. 512 с.
3. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології / За ред. Т.І. Пашукової. К.: Тов-во „Знання”, КОО, 2000. 204 с.
4. Столяренко О.Б. Психологія особистості. Теоретичний курс. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 280 с.

Тема 12. Темперамент як формально-динамічна основа поведінки

План:

1. Поняття про темперамент.
2. Теорії темпераменту.
3. Характеристика основних типологій темпераменту.
4. Основні властивості темпераменту.
5. Фізіологічні механізми темпераменту.
6. Діагностика темпераменту.

Питання для самоконтролю:

1. Темперамент як психодинамічна якість індивіду.
2. Загальна характеристика фізіологічних основ темпераменту за І.П. Павловим.
3. Виникнення вчень про темперамент в період античності.
4. Формальні теорії видів темпераменту.
5. Генетична теорія видів темпераменту за К. Конрадом.
6. Характеристика окремих властивостей нервової системи, які впливають на предметну діяльність.
7. Психоаналітичні типології темпераменту.
8. Гуморальні типології темпераменту.
9. Конституційні типології темпераменту.
10. Факторні типології темпераменту.
11. Біполярні типології темпераменту.
12. Вітчизняні типології темпераменту.
13. Зв'язок темпераменту та індивідуального стилю діяльності.

Завдання для усного виконання в аудиторії:

1. Чи можна дійти висновку про темперамент особистості за яскравими, але епізодичними виявами її поведінки? В яких життєвих ситуаціях темперамент виявляється найбільш повно?
2. Залежно від станів людини в неї можуть змінюватися темп мовлення, емоційна збудливість. Чи завжди ці особливості належать до темпераменту?
3. Чи завжди індивідуально-психологічні властивості людини, що виявляються в ранньому дитинстві, зберігаються в подальшому її житті? Чим це можна пояснити?
4. Які поєднання типів темпераменту найчастіше зустрічаються? Чим це можна пояснити психологічно?

Практичне завдання:

Визначити тип темпераменту за методикою Ганса Айзенка (EPI – Eysenck Personality Inventory) та обговорити результати в групі.

Методика EPI розроблена для визначення **типу темпераменту** за двома основними шкалами:

1. Екстраверсія – інтроверсія (E) – схильність до активного спілкування, енергійності або, навпаки, до зосередженості на собі.
2. Нейротизм (емоційна стабільність – нестабільність) (N) – рівень емоційної врівноваженості або тривожності.
3. Шкала соціальної бажаності (L), що допомагає оцінити щирість відповідей.

Проведення тестування

1. Кожен учасник заповнює анкету, яка складається з 57 запитань.
2. Відповіді оцінюються за шкалою «Так» або «Ні».
3. Підраховуються бали за кожною шкалою (E, N, L).
4. За отриманими значеннями визначається один із 4-х типів темпераменту:
 - **Сангвінік** (висока екстраверсія, низький нейротизм)
 - **Холерик** (висока екстраверсія, високий нейротизм)
 - **Флегматик** (низька екстраверсія, низький нейротизм)
 - **Меланхолік** (низька екстраверсія, високий нейротизм)

Аналіз та обговорення результатів у групі

- Який тип темпераменту переважає в групі?
- Як різні темпераменти впливають на спільну роботу та взаємодію між людьми?
- Як можна використовувати знання про темперамент для покращення комунікації в колективі?

Рефлексія та підбиття підсумків

- Як знання про свій темперамент може допомогти вам у навчанні, роботі та особистому житті?
- Які риси темпераменту ви хотіли б розвинути або скоригувати?
- Як можна враховувати особливості темпераментів інших людей у спілкуванні та спільній діяльності?

Література:

1. Варій М.Й. Загальна психологія. Львів : Апріорі, 2016. 382 с.
2. Долинська Л.В. Загальна психологія : Хрестоматія. К. : Каравела, 2017. 640 с.
3. Ільїна Н. М., Мисник С. О. Загальна психологія: теорія та практикум. Київ: «Університетська книга», 2017. 352 с. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології / За ред. Т.І. Пашукової. К.: Тов-во „Знання”, КОО, 2000. 204 с.

Тема 13. Природа і сутність характеру. Акцентуованість характеру

План:

1. Поняття про характер.
2. Типологія характеру. Структура характеру.
3. Природа характеру та його формування.
4. Риси характеру (спрямованість, розумові та емоційно-вольові якості).
5. Акцентуація рис характеру: гіпертимний, циклоїдний, лабільний, астеноневротичний, сензитивний, тривожно-педантичний, інтровертований, демонстративний, нестійкий.
6. Вікові особливості формування характеру.

Питання для самоконтролю:

1. Характер як система найбільш стійких рис особистості.
2. Співвідношення темпераменту і характеру.
3. Загальна характеристика типології характеру в сучасній психології.
4. Формування та становлення типів акцентуації характеру за К. Леонгардом та О.Є. Лічко.
5. Психоаналітичні типології характеру за К.Г. Юнгом.
6. Особливості формування характеру.
7. Вплив національних, професійних, вікових факторів на формування індивідуального характеру.
8. Стійкість та пластичність характеру.
9. Характер та воля: «безхарактерна людина», «вольова людина».
10. Взаємозв'язок характеру та інших елементів особистості.
11. Вплив характеру на поведінку людини.
12. Діагностика характеру.

Практичне завдання:

Опрацювати методику «Опитувальник Шмішека» і проаналізувати в групі отримані результати.

Література:

1. Варій М.Й. Загальна психологія. Львів : Апріорі, 2016. 382 с.
2. Долинська Л.В. Загальна психологія : Хрестоматія. К. : Каравела, 2017. 640 с.
3. Ільїна Н. М., Мисник С. О. Загальна психологія: теорія та практикум. Київ: «Університетська книга», 2017. 352 с. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології / За ред. Т.І. Пашукової. К.: Тов-во „Знання”, КОО, 2000. 204 с.

Тема 14. Задатки та здібності людини

План:

1. Задатки, схильності, здібності.
2. Основна класифікація рівня розвитку здібностей.
3. Рівні розвитку здібностей: обдарованість, талант, геніальність.
4. Загальна характеристика сучасних теорій здібностей.
5. Розвиток та формування, компенсація здібностей.

Питання для самоконтролю:

1. Ознаки та характеристика поняття «здібність» за теорією Б.М. Теплова.
2. Сучасні погляди на природу людських здібностей.
3. Співвідношення здібностей та успішності навчання.
4. Класифікація здібностей у сучасній психології.
5. Загальні та спеціальні здібності, теоретичні та практичні здібності, навчальні та творчі здібності людини.
6. Геніальність, обдарованість, талант, майстерство.
7. Біосоціальна природа здібностей людини.
8. Концепція здібностей К.А. Гельвеція.
9. Френологія. Розвиток інших теорій щодо людських здібностей.
10. Концепції здібностей Ф. Галлея та Ф. Гальтона.
11. Метод близнюків у дослідженні здібностей.

Завдання для усного виконання в аудиторії:

1. Наведіть основні аргументи прихильників вродженого та набутого походження здібностей.
2. Мистецтво та психологія. Нерідко великих письменників, художників та ін. називають «великими психологами». У чому конкретно може виражатися «психологізм» художнього твору? Наведіть приклади. Чи може мистецтво бути антипсихологічним?
3. Доберіть приклади з життя видатних людей (вчених, письменників, акторів, музикантів, політиків), які демонструють особливості прояву, розвитку, компенсації, взаємозв'язку здібностей.

Література:

1. Максименко С.Д., Яланська С. П. Генетико-креативний підхід: діяльнісне опосередкування особистісного розвитку: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2021. 513 с.
2. Савчин М. В. Загальна психологія : підручник. Вид. 3-тє, стереотип. Київ, ВЦ «Академія», 2020. 344 с.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЇХ ВИКОНАННЯ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ВСТУП ДО ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Тема 1. Психологія як наука. Предмет, завдання і методи психології

Підготуйте короткі відповіді на такі запитання:

1. Як змінювався предмет психології в періоди становлення науки.
2. Яка особливість предмету психології.
3. Які основні принципи психології?
4. Галузі сучасної психології та їх класифікація. Місце психології в системі наук.
5. Поняття про психіку. Функції психіки. Рефлекторність психіки.
6. Класифікація методів психології. Організаційні методи. Емпіричні методи. Діагностичні методи. Біографічні методи. Спостереження. Експеримент. Опитування. Тестування.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Підберіть п'ять приказок, в яких зафіксовані життєві психологічні знання. Спробуйте пояснити їх і з'ясувати, які особливості цих знань у них втілені.
2. Назвіть (перерахуйте) найбільш значні школи (напрями) психологічної науки в ХХ ст. та імена їх найвидатніших представників.
3. Розкрийте внесок Г. С. Костюка у становлення та розвиток вітчизняної психологічної науки.
4. Скласти схему: «Методи психології».

Підготуйте доповідь / есе за темою:

- Розвиток психологічних уявлень у Стародавній Греції.
- Основні етапи становлення та розвитку психології.
- Розвиток психологічної науки в Україні.
- Завдання психології на сучасному етапі суспільно-історичного розвитку.
- Підготувати презентацію на тему: «З історії тлумачень функціональної сутності психіки» (див. Москалець В.П. Загальна психологія : підручник. К. : Ліра-К, 2020. 564 с. <https://surli.cc/hquspt>).

Скласти словник психологічних понять до даної теми та дати їх визначення: психологія, психіка, відображувальна діяльність, активне психічне відображення, свідомість, несвідоме, метод, анкетування, бесіда, інтерв'ю, лонгітюдний метод, проєктивні методи, спостереження, тестування, експеримент.

Тема 2. Психіка як об'єкт психології. Виникнення і розвиток психіки

Підготуйте короткі відповіді на такі запитання:

1. Визначте етапи розвитку нервової системи. Якою є послідовність етапів розвитку психіки?
2. Чи впливає середовище та умовами життя на розвиток психіки?
3. Що є спільного у психічній діяльності тварини і людини, і що відмінне у психічній діяльності тварини і людини?
4. Які ознаки людської свідомості?
5. Які функції може виконувати свідомість людини?
6. Яка роль свідомості у розвитку людини? Чому свідомість притаманна лише людині, але не проявляється навіть у вищих тварин?
7. Хто вперше почав вивчати неусвідомлювані психічні процеси у психології?
8. Який взаємозв'язок свідомого і несвідомого у психіці людини?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Наведіть приклади, які дозволять проілюструвати психічні стани, властивості та процеси. Який існує взаємозв'язок психічних станів людини з психічними процесами і властивостями особистості? У чому полягає індивідуальна своєрідність і типовість, різноманіття і полярність психічних станів людини?
2. Укладіть порівняльну таблицю, визначивши найсуттєвіші відмінності психіки людини і тварин: «Розбіжності психіки людини і тварини».
3. Знайдіть в психологічній літературі інформацію про дітей, які виховувалися тваринами. Чому виникали проблеми з тим, щоб ці діти змогли жити серед людей?
4. У процесі біологічної еволюції тварин виділяють (за О.М. Леонтьєвим) три якісно відмінні стадії розвитку психіки:
 - стадія елементарної чутливості – сенсорна;
 - стадія предметного сприймання – перцептивна;
 - стадія найпростішої інтелектуальної поведінки.Наведіть приклади.

Підготуйте доповідь / есе за темою:

1. Прояви свідомості в поведінці, психічних процесах, властивостях і станах людини.
2. Стадії та рівні розвитку психіки та її вплив на поведінку тварин.
3. Проблема розмежування та диференційного підходу до інстинкту, навичок та інтелекту.
4. Характеристика інтелектуальної поведінки тварин.

Скласти словник психологічних понять до даної теми та дати їх визначення: свідомість, самосвідомість, відображення, подразливість, чутливість, вища нервова діяльність, рефлекс, безумовний рефлекс, умовний рефлекс, психічні процеси, свідомість, несвідоме, підсвідоме.

Тема 3. Відчуття і сприймання – чуттєві форми пізнання дійсності

Підготуйте короткі відповіді на такі запитання:

1. У чому полягає фізіологічна основа відчуттів?
2. За якими ознаками класифікують відчуття?
3. Розкрийте сутність адаптації та її видів.
4. В чому полягає сутність сенсibiliзації?
5. Поясніть значення відчуттів для людини.
6. Чим відрізняється сприйняття від відчуттів?
7. Визначити загальні властивості сприймання.
8. У чому особливості сприйняття руху, простору і часу?
9. Розтлумачте поняття «ілюзія» у сприйманні та який її механізм?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Визначте, про яку закономірність відчуттів йдеться у наведеному прикладі.
2. «При вигляді лимона у багатьох людей виділяється слина і відчувається смак кислого».
3. Визначте, з чим пов'язане описане явище.
4. «На білій стіні висить годинник, чорний циферблат якого укладено в овал сріблястого кольору. Людина пильно вдивляється в циферблат, намагаючись визначити положення стрілок, а потім переводить погляд на білу стіну і раптом «бачить» там годинник в дещо зміненому вигляді».
5. Знайдіть приклади сенсibiliзації та адаптації аналізаторів, пов'язаних із професійною діяльністю людини.

6. Навести приклади апперцепції і пояснити це явище.
7. Скласти схему: «Види відчуттів».
8. Знайдіть та наочно представте приклади використання ілюзій сприймання в повсякденному житті (реклама, архітектура, дизайн, мода та інше.). Поясніть ці факти. Дайте письмову обґрунтовану відповідь.

Підготуйте доповідь / есе за темою:

- Значення відчуттів в житті людини.
- Специфіка нюхових, смакових й дотикових відчуттів.
- Сприймання як психічний процес.
- Сприймання у дітей молодшого шкільного віку.

Скласти словник психологічних понять до даної теми та дати їх визначення: відображення, подразливість, чутливість, вища нервова діяльність, рефлекс, безумовний рефлекс, умовний рефлекс, психічні процеси, екстроцептивні відчуття, зорові, слухові, дотикові, нюхові, смакові, інтроцептивні відчуття; сприймання, предметність, структурність, осмисленість, цілісність, константність, вибірковість, ілюзії, апперцепція, сприймання простору, сприймання часу, сприймання руху, конвергенція, акомодация, синкретичне сприймання.

Тема 4. Пам'ять: процеси, теорії і закономірності функціонування

Підготуйте короткі відповіді на такі запитання:

1. Що є необхідною умовою довільного запам'ятовування? 4. Які існують різновиди пам'яті? Дайте їх класифікацію.
2. Як відбуваються розвиток пам'яті?
3. Охарактеризуйте причини забування.
4. Які основні властивості притаманні мнемічним процесам?
5. Яка роль повторення в процесі запам'ятовування?
6. Поясніть механізм забування з позицій різних теорій.
7. Назвіть вікові особливості динаміки розвитку пам'яті.
8. Що таке «фактор краю»?
9. Як залежить продуктивність опосередкованого запам'ятовування від характеру асоціативних зв'язків?
10. Як впливає емоційний стан на процес заучування та довгострокового запам'ятовування?
11. Чи пов'язана модальність сприймання, уявлення та запам'ятовування?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Поясніть, чому ми завжди довше пам'ятаємо про роботу, яку не встигли закінчити. Який ефект із цим пов'язаний?
2. Поясніть, чому інтенсивне опрацювання матеріалу в короткий час приводить до більш ефективного запам'ятовування, ніж тривале, але неінтенсивне вивчення.

Скласти схему: «Види пам'яті».

Підготуйте доповідь / есе за темою:

- Удосконалення пам'яті.
- Основні принципи запам'ятовування нової інформації.
- Методи та засоби розвитку пам'яті.
- Розвиток пам'яті у школярів молодшої школи.
- Мнемічні процеси та їх роль у житті людини.

Скласти словник психологічних понять до даної теми та дати їх визначення: збереження, забування, відтворення, асоціація, короткотривала пам'ять, довготривала пам'ять, оперативна пам'ять, ейдетична пам'ять, довільне запам'ятовування, мимовільне запам'ятовування, смислове запам'ятовування, механічне запам'ятовування, амнезія.

Тема 5. Мислення і уява – логічні форми пізнання дійсності

Підготуйте короткі відповіді на такі запитання:

1. Визначте сутність мислення як психічного процесу.
2. Які існують індивідуальні особливості мислення?
3. Дайте визначення операційним компонентам мислення.
4. Які існують тести на визначення розумових здібностей?
5. Як пов'язані між собою мислення та мовлення?
6. Дайте порівняльну характеристику мислення та уяви.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Який вид умовиводів реалізується у нижченаведеному прикладі:
«Вчитель по черзі викликає всіх учнів у класі за прізвищами. Кожен відкликається. На підставі того, що кожен у списку виявився на місці, вчитель робить висновок, що в класі немає відсутніх».
2. Визначте, які види мислення виявляються в наведених нижче ситуаціях:
 - а) Збирання дитиною конструктора.
 - б) Проектування дизайнером інтер'єру приміщення.
 - в) Перекладання речей на полиці з місця на місце з метою знайти спосіб

найкращого їх розміщення.

г) Рішення навчальної задачі новим способом.

3. Поясніть, чому деякі люди, неосвічені в медицині, прочитавши опис якогось захворювання, схильні уявляти, що вони захворіли саме на цю хворобу, що й у них виявляються симптоми цієї хвороби. Яка особливість людської уяви виявляється при цьому?
4. Проведіть спостереження за маленькою дитиною. Назвіть критерії зовнішнього та внутрішнього мовлення.
5. Розробіть психологічні рекомендації батькам: що потрібно робити, щоб розвинути творчу уяву дитини?
6. Використовуючи художню літературу, наведіть приклади та опишіть види уяви у дітей і визначте роль в розвитку фантазії дітей казки.
7. Скласти схему: «Види мислення».
8. Скласти схему: «Види і функції уяви».

Підготуйте доповідь / есе за темою:

- Теоретичне та практичне мислення.
- Творче та критичне мислення.
- Індивідуальні особливості мислення.
- Методи вивчення й розвитку уяви.

Скласти словник психологічних понять до даної теми та дати їх визначення: судження, умовиводи, поняття, проблемна ситуація, задача, гіпотеза, наочно-дійове мислення, наочно-образне мислення, словесно-логічне мовлення.

Тема 6. Увага як форма організації психічної діяльності

Підготуйте короткі відповіді на такі запитання:

1. Чи можлива розумна діяльність без уваги? Чим може зумовлюватися неуважність учнів на заняттях?
2. Який зв'язок уваги з іншими психічними процесами?
3. Чим відрізняються довільна та післядовільна увага?
4. В чому полягають причини відсутності уваги?
5. Гіперактивність молодших школярів.
6. Гіперактивність у підлітковому віці. Дефіцит уваги.
7. Які основні властивості притаманні увазі?
8. В чому різниця між увагою та свідомістю?
9. Що таке уважність і в чому вона виявляється?
10. Які умови ефективного формування уваги?

11. Вікові особливості розвитку уваги.
12. Фізіологічні основи уваги. Принцип домінанти за О.О. Ухтомським.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Розкрийте зміст кожної якості уваги, її роль у житті й діяльності людини, назвіть фактори, що впливають на прояв і розвиток цих якостей.
2. Школяр вчить уроки і водночас слухає улюблену рок – групу. За якої умови це сприятиме, а за якої – перешкоджатиме навчанню?
3. Встановіть найбільш типові порушення уваги та запропонуйте способи їх корекції.
4. Проведіть спостереження за мовою телеведучих новин та визначте методики привертання уваги (мова, вирази, жести тощо) глядачів до ключових моментів події. Поясніть ці факти.
5. Опрацюйте методику тест «Структура інтелекту» Р. Амтхауера і проаналізуйте отримані вами результати.

Підготуйте доповідь / есе за темою:

- Удосконалення уваги.
- Методи та засоби розвитку уваги.

Скласти словник психологічних понять до даної теми та дати їх визначення: увага, уважність, властивість уваги, гіперактивність, дефіцит уваги, довільна увага, концентрація уваги, мимовільна увага, об'єм уваги, переключення уваги, післядовільна увага, розсіяність, розподіл уваги, стійкість уваги.

Тема 7. Емоційно-вольові процеси і стани особистості

Підготуйте короткі відповіді на такі запитання:

1. У чому полягає відмінність між емоціями та почуттями?
2. Поняття про псевдопочуття. Почуття «нового», «почуття обов'язку», «почуття причетності», «почуття ліктя» та інші.
3. За якими параметрами можна оцінювати емоції?
4. Які переваги та недоліки методу самооцінки та самозвіту в оцінці емоцій?
5. Проаналізуйте поняття «емоційна зрілість», «емоційна незрілість»?
6. Розкрийте поняття емоційної експресії.
7. Як пов'язані вольові зусилля, мотивація та задоволення, що виникають в процесі діяльності? Обґрунтуйте відповідь.

8. Що спричиняє в людини психічний стан фрустрація? Які її прямі психологічні наслідки?
9. В чому полягають причини відсутності волі?
10. Які фактори приймають участь у вихованні вольових якостей особистості?
11. Назвіть методи та засоби подолання негативних психічних станів.
12. Дайте визначення депресії як психоемоційного стану.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Дайте характеристику наступним почуттям: симпатія та антипатія, прив'язаність, дружба, любов та закоханість, заздрість, ревності, щастя, ворожість.
2. Наведіть приклади, як проявляється вольова регуляція поведінки під час навчання.
3. Наведіть приклади, як первинні, вторинні і третинні вольові якості особистості проявляються у нашій повсякденній активності?
4. З'ясуйте власну здатність до емпатії за допомогою «Методики діагностики рівня емпатичних здібностей» В.В. Бойка. Проаналізуйте результати. Розробіть психологічні рекомендації, спрямовані на емоційну регуляцію власної поведінки.

Підготуйте доповідь / есе за темою:

- Види емоцій та їх роль на життєдіяльність людини.
- Вплив стресу та дистресу на організм людини.
- Фізіологічні механізми афекту.
- Вольова регуляція у юнацькому віці.
- Дихальна та м'язова релаксація як методи саморегуляції внутрішніх психічних станів.

Скласти словник психологічних понять до даної теми та дати їх визначення: емоції, астенічні емоції, афект, почуття, інтелектуальні почуття, моральні почуття, настрої, праксичні почуття, стрес, фрустрація, емоційна регуляція, естетичні почуття; довільна регуляція, вольові процеси, вольовий вчинок, вольове зусилля; вольова діяльність, довільні і мимовільні дії, вольові стани, вольові якості.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 8. Зміст і структура особистості

Підготуйте короткі відповіді на такі запитання:

1. Визначте, коли індивідуальність стає особистістю.
2. Обґрунтуйте суспільну сутність особистості.
3. Чи можна стверджувати, що якості, риси чи властивості в особистості зумовлені її біологічною природою? Що є біологічне в життєдіяльності особистості?
4. Які з мотивів спонукають людину до професійної діяльності?
5. Поясніть, яким чином самооцінка людини пов'язана з мотивацією досягнення?
6. Розтлумачте формулу Джеймса щодо самооцінки.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. З якою самооцінкою пов'язана така поведінка хлопця у наведеному прикладі. Обґрунтуйте свою відповідь. Надайте рекомендації для такої людини. «В. погано обізнаний про свою особистість, її можливості, обмеження і потреби, він постійно доводить оточуючим і собі важливість окремих своїх якостей і умінь, схильний до повторних, часто дезадаптивних стратегій і схем поведінки. В. не знає точно, чого він хоче і про що думає, знецінює свої досягнення, успіхи інших сприймає болісно, як виклик власній особистості».
2. Наведіть приклади актуалізації в свідомості людини різних «образів Я»: «Я-реальне», «Я-динамічне», «Я-ідеальне», «Я-ретроспективне», «Я-функціонально-рольове», «Я-соціальне», «Я-фізичне», «Я-духовне».
3. Поясніть значення поняття «рівень прагнень». Яке співвідношення рівня прагнень і можливостей необхідне для забезпечення кращого розвитку й формування особистості?
4. Виділіть окремо ті особливості, які характеризують людину або як індивіда, або як особистість.
Сумлінність, несміливість, висока швидкість рухових реакцій, скромність, правдивість, пластичність, упертість, швидкий темп діяльності, реактивність, рухливість, мала чутливість до громадської оцінки.
5. Поясніть значення поняття «психологічний захист». У яких ситуаціях вступають у дію захисні механізми психіки?
6. Проаналізуйте, які соціальні ролі ви виконуєте.

Підготуйте доповідь / есе за темою:

1. Структура особистості у дослідженнях вчених.
2. Фундаментальні рушійні сили людської активності.
3. Спрямованість особистості та її роль у формуванні цілісної особистості.
4. Чинники, що зумовлюють психічний розвиток особистості.

Підготувати презентацію: «Теоретичні підходи до типології особистості» (теоретичний підхід на вибір).

Скласти словник психологічних понять до даної теми та дати їх визначення: індивід, індивідуальність, людина, особистість, чинники особистості: біологічний, соціальний; активність особистості, спрямованість особистості, мотив, настанова, потяг, прагнення, інтерес, переконання, світогляд, ідеал, потреба, самосвідомість, фрустрація, самооцінка, самоповага, рівень домагань.

Тема 9. Діяльність та спілкування

Підготуйте короткі відповіді на такі запитання:

1. Охарактеризуйте навчання як вид діяльності. Вкажіть його природу, мотиви, вікові та сутнісні характеристики.
2. Охарактеризуйте працю як вид діяльності. Вкажіть його природу, мотиви, вікові та сутнісні характеристики.
3. Які механізми та ефекти соціальної перцепції виявляються при співпраці психолога та клієнта? В якому разі їх вплив матиме позитивний або негативний ефекти?
4. Які функції виконує спілкування? Спробуйте самостійно дібрати приклади, що розкривають зміст кожної з функцій спілкування.
5. Що належить до невербальних засобів спілкування? Розкрийте їхню сутність.
6. Який із методів впливу на співрозмовника є найбільш насильницьким? Аргументуйте свою думку.
7. Які маніпуляції застосовуються в процесі спілкування? Розкрийте психологічні основи деяких із них.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Визначте, який закономірний зв'язок між психікою і діяльністю виявляється в наведеному прикладі. «Вивчення людей похилого віку та довгожителів засвідчує, що поступове вивільнення від обов'язків і пов'язаних з ними функцій призводить до звуження та порушення

особистості і, навпаки, постійний зв'язок з довколишнім життям сприяє збереженню особистості аж до смерті. Якщо людина з певних причин припиняє професійну, громадську діяльність, то це зумовлює глибокі зміни у структурі її особистості».

2. В яких прикладах мова йде про уміння, навички, звички:

А. Людина, яка оволоділа письмом. швидко, не втрачаючи час на певні типи речень, безпомилково ставить розділові знаки.

Б. При переході вулиці зі світлофором людина кидає погляд на нього навіть тоді, коли рух транспорту відсутній.

Скласти словник психологічних понять до даної теми та дати їх визначення: активність, діяльність, дії, операції, потреби, мотиви, цілі, завдання, програма діяльності, інтеріоризація, екстериоризація, уміння, навички, звички, види діяльності, людина, індивід, особистість, індивідуальність, спрямованість, соціалізація, соціальні ролі, спілкування.

Тема 10. Міжособові стосунки в групах

Підготуйте короткі відповіді на такі запитання:

1. Що таке колектив і яка його роль у становленні особистості? Чим ця група людей відрізняється від інших?
2. Яким чином формуються міжособистісні стосунки у групі?
3. В чому суть явищ психологічної сумісності та конфлікту у міжособистісних стосунках?
4. Яка роль психологічних механізмів міжособистісних відносин у становленні особистості та розвитку групи?
5. Розкрийте роль референтної групи в становленні особистості.
6. Колектив – це група, але не будь-яка група – колектив. Як Ви це розумієте?
7. Визначення понять «комунікація» та «маніпуляція».

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Проаналізуйте засоби маніпулятивного впливу, які вам доводилося бачити у реальному житті.
2. Розробіть психологічні рекомендації, спрямовані на покращення психологічного клімату в колективі.
3. Опрацюйте методiku «Визначення індексу групової згуртованості» Сішора і проаналізуйте отримані вами результати.

Скласти словник психологічних понять до даної теми та дати їх визначення: група, види груп, формальні, неформальні групи, референтна група, випадкова група, асоціація, корпорація, міжособистісні стосунки, групова згуртованість, конформізм, нонконформізм, керівництво і лідерство, комунікація, вплив, соціальна перцепція, ефективність комунікації, маніпуляція, референтометрія, соціометрія, соціально-психологічний клімат.

Тема 11. Мотиви та мотивація

Підготуйте короткі відповіді на такі запитання:

1. Чим відрізняються між собою поняття «уміння», «навичка», «звичка»?
2. Якими є особливості мотивації досягнення успіхів і уникнення невдач?
3. Як можна пояснювати безпорадність з точки зору мотивації?
4. Яким чином характеризують особистість наступні мотиваційні утворення: афіліація, мотив влади, альтруїзм, агресивність?
5. Перерахуйте зовнішні й внутрішні мотиви, що виникають у навчальній діяльності.
6. Які принципи мотивації людини були розкриті в теорії ієрархії потреб А. Маслоу? Які рівні має піраміда потреб А. Маслоу?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Наведіть приклади ситуацій, у яких актуалізуються мотиви досягнення успіху й уникнення невдач.
2. Опрацюйте методику «Визначення спрямованості особистості (орієнтаційна анкета)» і проаналізуйте отримані вами результати.

Скласти словник психологічних понять до даної теми та дати їх визначення: мотиваційна сфера, мотивація, мотив, бажання, воля, мотиви досягнення успіху, мотиви позбавлення невдачі, мотивація афіліація, потреба, потяг, установка, ціль.

Тема 12. Темперамент як формально-динамічна основа поведінки

Підготуйте короткі відповіді на такі запитання:

1. Якими властивостями вищої психічної діяльності характеризується темперамент?
2. Яке співвідношення властивостей (сили, урівноваженості, працездатності) вищої нервової діяльності І.П. Павлов поклав в основу типів темпераментів?

3. Які якості особистості потрібно віднести до властивостей темпераменту?
4. Як може впливати темперамент на формування рис особистості?
5. Чи можливо виховати темперамент? Обґрунтуйте відповідь.
6. Охарактеризуйте конституційну теорію Кречмера–Шелдона.
7. Яке співвідношення темпераменту й особистості? Наведіть приклади, як це співвідношення проявляється у поведінці.
8. Наведіть приклади, яким чином можуть бути пов'язані вік, стать, конституція з властивостями особистості.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Навести приклади представників різних типів темпераменту серед літературних героїв.
2. Які з наведених прикметників слугують для опису рухової сфери темпераменту, а які – для характеристики емоційної: швидкий, рухливий, живий, різкий, в'ялий, імпульсивний, чутливий, життєрадісний, повільний, енергійний, стрімкий, загальмований.
3. Дайте порівняльну характеристику типам темпераментів людини, спираючись на властивості НС людини.
4. Існує думка, що для сумісного життя або діяльності слід вибирати або дуже схожу на тебе людину, або ж - свою повну протилежність. На чому ґрунтується ця думка? Чи згодні Ви з цим? Візьміть для прикладу будь-який вид діяльності і визначте для нього найкращих і найгірших партнерів з перерахованих пар:
сангвінік – меланхолік; сангвінік – холерик; сангвінік – флегматик;
сангвінік – сангвінік; меланхолік – холерик; меланхолік – флегматик;
меланхолік – меланхолік; холерик – флегматик; холерик – холерик;
флегматик – флегматик.

Підготуйте доповідь / есе за темою:

- Проявлення психологічних властивостей темпераменту в професійній діяльності.
- Прояв психологічних властивостей темпераменту у пізнавальних процесах людини.
- Співвідношення будови тіла з типом темпераменту в теоріях Е. Кречмера й У. Шелдона.
- Дослідження властивостей нервових процесів людини у працях Б.М. Теплова і В.Д. Небиліцина.
- Методи діагностування темпераменту.

- *Підготувати презентацію* на тему: «Історичне вчення про темперамент».
- *Підготувати* Есе щодо власного типу темпераменту.

Скласти словник психологічних понять до даної теми та дати їх визначення: темперамент, сенситивність, реактивність, пластичність, ригідність, резистентність, лабільність, імпульсивність, інтроверсія, екстраверсія, екстраверсія, меланхолічний, сангвінічний, флегматичний, холеричний, емоційність.

Тема 13. Природа і сутність характеру. Акцентуованість характеру

Підготуйте короткі відповіді на такі запитання:

1. Які риси особистості поєднуються в характері?
2. Які риси характеру особистості є типовими, а які – нетиповими?
3. У чому виявляється акцентуація характеру особистості?
4. Як поєднуються в характері природні та соціальні чинники?
5. Яким є механізм формування властивостей характеру?
6. Яка роль самовиховання у становленні характері особистості?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Напишіть самохарактеристику. Згрупуйте риси характеру на підставі ставлення до речей, інших людей, самого себе, діяльності. До якого типу ви віднесете свій характер? Як формувалися окремі риси вашого характеру? Чи властиве вам загострення якихось рис?

Підготуйте доповідь / есе за темою:

- Природна основа та соціальні впливи на формування характеру.
- Типологія характерів Е. Кречмера: «за» і «проти».
- Виховання та самовиховання характеру.
- *Підготувати презентацію* «Типи акцентуацій характеру».
- *Складіть есе* щодо особливостей власних акцентуацій характеру.

Скласти словник психологічних понять до даної теми та дати їх визначення: характер, акцентуація характеру, астеноневротичний тип, гіпертимний тип, лабільний тип, конформний тип, нестійкий тип, психастенічний тип, сенситивний тип, циклоїдний тип, епілептоїдний тип, шизоїдний тип, риси характеру.

Тема 14. Задатки та здібності людини

Підготуйте короткі відповіді на такі запитання:

1. Охарактеризуйте основні види здібностей людини, встановіть зв'язок між ними.
2. Обдарованість, задатки, здібності, геніальність – як розрізнити і пов'язати ці поняття?
3. Якою є природа індивідуально-психологічних відмінностей людей і їх здібностей?
4. Як можна пояснити той факт, що людина, яка не має здібностей до певного виду діяльності, досягає в ній таких самих високих результатів, як і та, що має здібності до цього виду діяльності?
5. З'ясуйте, що дає можливість людині нижчого рівня здібностей до певної діяльності виконувати її краще, ніж людині більш здібній? Які психічні якості особистості роблять це можливим?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Ознайомтеся з переліком здібностей, важливих для професії педагога. З'ясуйте, які з них є відносно загальними, а які – відносно спеціальними:
 - а) Творче ставлення до справи.
 - б) Високий рівень розумових здібностей
 - в) Здатність розуміти внутрішній стан іншої людини.
 - г) Організаторські здібності
 - д) Здатність добре володіти собою, керувати своїми почуттями.
 - є) Здатність передбачити зміни в поведінці й розвитку особистості.
 - д) Здатність передавати іншим своє ставлення до справи.
2. Доберіть приклади з життя видатних людей (вчених, письменників, акторів, музикантів, політиків), які демонструють особливості прояву, розвитку, компенсації, взаємозв'язку здібностей.
3. У житті часто трапляється так, що люди, які мають хороші задатки до розвитку здібностей, не реалізували їх. Які причини найчастіше виникають як перепона на шляху їх розвитку?

Скласти словник психологічних понять до даної теми та дати їх визначення: здібності, задатки, загальні здібності, спеціальні здібності, геніальність, обдарованість, схильності, талант.

ПРИКЛАД ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

з навчальної дисципліни «Загальна психологія»

1. Що вивчає психологія:

- 1) психологія в перекладі з грецької мови означає "наука про душу". Психологія вивчає факти, закономірності і механізми психіки;
- 2) психологія - це наука, яка вивчає закономірності розвитку і функціонування суспільства;
- 3) психологія вивчає основні потреби людини, пояснює її вчинки;
- 4) психологія - це наука про закономірності, механізми і факти психічного життя людини і високоорганізованих тварин.

2. Психологія має предметом вивчення:

- 1) душевні прояви людини;
- 2) внутрішній світ людини;
- 3) психіку людини і тварин;
- 4) поведінку людини.

3. Засновником психології як науки вважається давньогрецький філософ:

- 1) Сократ;
- 2) Платон;
- 3) Арістотель;
- 4) Геракліт.

4. Психологія як наука про поведінку виникла:

- 1) в XVII ст.;
- 2) в XVIII ст.;
- 3) в XIX ст.;
- 4) в XX ст.

5. Поняття «самоспостереження» є синонімом терміну:

- 1) інтроверсія;
- 2) інтроекція;
- 3) інтроспекція;
- 4) інтроскопія.

6. Психіка складається з таких компонентів:

- 1) психічні стани, розлади і процеси;
- 2) психічні процеси, стани і властивості;
- 3) психічні зміни, явища і властивості;
- 4) свідоме, несвідоме.

7. Сильне, короткочасне збудження, що виникає раптово, оволодіває людиною так сильно, що вона втрачає здатність контролювати свої дії та вчинки це:

- 1) пристрасть;
- 2) фрустрація;
- 3) стрес;
- 4) афект.

8. Система мотивів особистості, що спонукає її діяти відповідно до власних поглядів і принципів це:

- 1) ідеал;
- 2) переконання;
- 3) інтерес;
- 4) світогляд

9. Створення нових образів шляхом поєднання окремих частин, наявних у нашій свідомості образів та уявлень це:

- 1) аглютинація;
- 2) акцентування;
- 3) гіперболізація;
- 4) літота.

10. У якому з рядків перераховано види мислення?

- 1) образне, словесно-логічне, рухове, емоційне;
- 2) наочно-дійове, наочно-образне, абстрактне;
- 3) мимовільне, довільне, післядовільне;
- 4) творче, репродуктивне.

11. Об'єднання людей на основі штатного розкладу, статуту або інших офіційних документів називається:

- 1) малою групою;
- 2) колективом;
- 3) офіційною групою;
- 4) великою групою

12. Людина є індивідом:

- 1) під час виховання;
- 2) з моменту народження;
- 3) під час навчання;
- 4) під час розвитку.

13. Рівень інтенсивності подразника, який здатний викликати відчуття це:

- 1) якість відчуттів;
- 2) адаптація відчуттів;
- 3) інтенсивність відчуттів;
- 4) поріг відчуття

14. Свідома діяльність людини, спрямована на створення матеріальних і духовних благ це:

- 1) ігрова діяльність;
- 2) предметна діяльність;
- 3) навчальна діяльність;
- 4) трудова діяльність.

15. Свідомий індивід, який посідає певне місце у суспільстві і виконує ту чи іншу соціальну роль або функцію це:

- 1) індивідуальність;
- 2) людина;
- 3) особистість;
- 4) індивід.

16. Чуття краси в явищах природи, у праці, у гармонії барв, звуків, рухів і форм це:

- 1) інтелектуальні почуття;
- 2) гармонійні почуття;
- 3) естетичні почуття;
- 4) моральні почуття

17. Без чого не може бути свідомої діяльності?

- 1) мета;
- 2) мотив;
- 3) навичка;
- 4) рух.

18. Правильний перелік психічних процесів - це:

- 1) пізнавальні, емоційні, вольові процеси;
- 2) мнемічні, емоційні, вольові процеси;
- 3) фізичні, пізнавальні та інтелектуальні процеси;
- 4) мнемічні, інтелектуальні, вольові процеси.

19. Темперамент відноситься до прояву якого компоненту психіки?

- 1) психічні стан;
- 2) психічні процес;
- 3) психічні властивості;
- 4) психічні факти.

20. Про який принцип психологічного дослідження йдеться: не можна вивчити явище, не дослідивши причини, що його викликають?

- 1) принцип системності;
- 2) принцип об'єктивності;
- 3) принцип розвитку;
- 4) принцип детермінізму.

21. Основними методами психології є:

- 1) спостереження та експеримент;
- 2) спостереження та тестування;
- 3) анкетування та експеримент;
- 4) експеримент і тестування.

22. За допомогою якого психологічного методу можна вивчити структуру класного колективу школярів?

- 1) біографічного;
- 2) тестування;
- 3) соціометрії;
- 4) інтерв'ю.

23. В якій з наведених груп вказані лише психічні явища:

- 1) наполегливість, гордість, запам'ятовування, уважність, інтерес, розуміння, здібності, вміння;
- 2) наполегливість, гордість, мелодія, інтерес, розуміння, здібності, спокій, прагнення, байдужість;
- 3) біль, уміння, акорд, розуміння, рух, шепотіння, впертість, уявлення, думка, наполегливість;
- 4) напруга, апетит, музика, думка, крик, цікавість.

24. Найвища стадія розвитку психіки, притаманна тільки людині - це:

- 1) свідомість;
- 2) підсвідомість;
- 3) сенсорна стадія;
- 4) душа.

ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

з дисципліни «Загальна психологія»

1. Поняття про психологію. Завдання та предмет психології.
2. Місце психології в системі наук.
3. Методи психологічних досліджень. Загальна характеристика.
4. Основні методи психологічних досліджень. Спостереження.
5. Основні методи психологічних досліджень. Експеримент.
6. Додаткові методи психологічних досліджень.
7. Етапи розвитку психології як науки.
8. Класифікація психічних явищ: психічні процеси, психічні стани, психічні якості особистості.
9. Психіка як властивість живої матерії.
10. Основні функції психіки.
11. Розвиток психіки тварин.
12. Стадії та рівні розвитку психіки та поведінки тварин за теорією О.М. Леонтьєва та К.Е. Фабрі.
13. Характеристика стадії елементарної сенсорної психіки.
14. Характеристика стадії перцептивної психіки.
15. Характеристика інтелектуальної поведінки тварин.
16. Свідомість як найвищий рівень психічного відображення.
17. Культурно-історична концепція розвитку людини Л.С. Виготського.
18. Роль праці в формуванні та розвитку особистості людини.
19. Структура свідомості.
20. Самосвідомість, розвиток самосвідомості.
21. Відчуття як елементарний пізнавальний процес. Основні властивості відчуттів.
22. Класифікація відчуттів.
23. Чутливість. Пороги чутливості. Абсолютні пороги чутливості. Відносний поріг чутливості. Закон Вебера-Фехнера.
24. Адаптація органів почуттів. Синестезія. Сенсibiliзація.
25. Сприймання. Властивості сприймання.
26. Види сприймання. Апперцепція.
27. Загальна характеристика уваги. Фізіологічні основи уваги.
28. Види уваги. Основні властивості уваги.
29. Пам'ять, види пам'яті. Фізіологічні основи пам'яті.
30. Теоретичні підходи до вивчення пам'яті.
31. Процеси пам'яті. Властивості пам'яті.
32. Забування, основні причини забування.
33. Відтворення, узнавання, пригадування, спогади.
34. Феномени пам'яті.
35. Загальна характеристика мовлення. Функції мовлення.
36. Види мовлення. Їх характеристика.
37. Загальна характеристика уяви. Функції уяви.
38. Види уяви. Їх характеристика.

39. Загальна характеристика мислення.
40. Розумові операції: аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизація, класифікація.
41. Логічні форми мислення. Поняття. Судження. Умовивід: аналогія, індукція, дедукція.
42. Типи мислення. Їх характеристика.
43. Наочно-діюче мислення. Наочно-образне мислення. Абстрактно-логічне мислення.
44. Практичне та теоретичне мислення.
45. Репродуктивне і творче мислення.
46. Дискурсивне й інтуїтивне мислення.
47. Процес розвитку мислення в онтогенезі.
48. Теорії мислення.
49. Емоції, почуття. Види вищих почуттів.
50. Теоретичні підходи до вивчення емоцій.
51. Властивості емоцій. Види емоцій.
52. Гнів, огида та презирство: причини, переживання, значення.
53. Печаль, горе та депресія: причини, переживання, значення.
54. Страх та тривога: причини, переживання, функції та соціалізація.
55. Воля. Етапи вольового акту.
56. Вольові властивості особистості.
57. Інтернальний та екстернальний локуси контролю.
58. Потреби, види та рівні потреб. Ієрархічна структура потреб.
59. Мотиви. Форми мотивів.
60. Спонукальні мотиви: установки, потяги та бажання.
61. Притягальні мотиви: інтереси, мрії, ідеали та переконання.
62. Діяльність і її структура.
63. Види діяльності: гра, навчання, праця.
64. Способи діяльності. Вміння, навички, звички.
65. Неусвідомлені механізми свідомих дій. Автоматизми.
66. Поняття групи в психології. Соціометрія.
67. Поняття про колектив.
68. Спілкування. Структура спілкування.
69. Спілкування. Функції спілкування.
70. Засоби спілкування: вербальні, невербальні.
71. Взаємодія в спілкуванні. Види взаємодій.
72. Механізми психологічного впливу.
46. Перцептивний аспект у спілкуванні.
73. Фізіологічні основи психіки людини.
74. Взаємозв'язок психіки та мозку людини.
75. Проблема особистості у вітчизняній та зарубіжній психології.
76. Поняття індивіду, первинні та вторинні властивості.
77. Психологічна характеристика індивіду.
78. Особистість, її психологічна структура.

- 79.Поняття індивідуальності.
- 80.Структура особистості в психологічних теоріях.
- 81.Поняття про зрілу особистість.
- 82.Розвиток і формування особистості.
- 83.Соціалізація та інтерналізація особистості.
- 84.«Я-концепція» особистості.
- 85.Темперамент. Фізіологічні основи темпераменту.
- 86.Типи темпераментів, їх властивості.
- 87.Теорії темпераменту.
- 88.Властивості темпераменту.
- 89.Поняття характеру, стійкі риси характеру.
- 90.Структура характеру.
- 91.Загальна характеристика соціальних характерів.
- 92.Типологія характерів за Е. Фромом.
- 93.Акцентуйовані характери за К. Леонгардом.
- 94.Типологічна модель характерів за О.Є. Лічко.
- 95.Маніпулятивні характери за типологією Е. Шострома.
- 96.Модель індивідуальних характерів за К. Юнгом.
- 97.Здібності, види здібностей.
- 98.Задатки. Фізіологічне і соціальне в задатках.
- 99.Обдарованість. Талант. Геніальність.
100. Здібності та інтелект.

ФОРМИ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. При поточному контролі оцінці підлягають: рівень теоретичних знань та вміння працювати з науковою літературою, знання матеріалу, продемонстрованого у виконаних (як правило) індивідуальних завданнях; обґрунтованість висновків, а також самостійність та повнота вирішення практичних завдань та аналізу матеріалів; активність та систематичність роботи на заняттях; результати виконання домашніх завдань, тестів, експрес-опитувань тощо.

Форми проведення поточного контролю: усне опитування здобувачів, вирішення практичних завдань, тестові завдання (для зацікавленості у навчанні, розвитку здібностей студента може бути передбачено виконання інших, індивідуальних для кожного студента завдань).

Проміжний контроль проводиться після вивчення відповідних тем або блоку тем з метою з'ясування ступеню засвоюваності студентами відповідного об'єму опрацьованого та вивченого матеріалу та подальшої оцінки рівня отриманих знань. Форми проведення проміжного контролю: тренувальні вправи, експрес-контроль на лекціях, тестове опитування, усне опитування.

Підсумковий контроль у формі екзамену.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Рівень знань оцінюється:

-«відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів. Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів. Студент володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів. Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у науково-дослідній роботі;

-«задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);

-«задовільно» / «зараховано» E - від 60 до 63 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» FX – від 35 до 59 балів. Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

**ТАБЛИЦЯ ВІДПОВІДНОСТІ РЕЗУЛЬТАТІВ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ ЗА
РІЗНИМИ ШКАЛАМИ**

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81 (6-7)	C		
64-73 (5)	D	Задовільно	
60-63 (4)	E		
35-59 (3)	FX	незадовільно	не зараховано
1-34 (2)	F		

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна:

1. Буняк Н.А. Загальна психологія: лекції. Тернопіль: вид-во ТНТУ ім. І. Пулюя, 2017. 300 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія. Львів : Априорі, 2016. 382 с.
3. Долинська Л.В. Загальна психологія : Хрестоматія. К. : Каравела, 2017. 640 с.
4. Дуткевич Т.В. Загальна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 388 с.
5. Ільїна Н. М., Мисник С. О. Загальна психологія: теорія та практикум. Київ: «Університетська книга», 2017. 352 с.
6. Максименко С. Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія. Київ : МАУП, 2020. 256 с.
7. Москалець В.П. Загальна психологія. К. : Ліра, 2020. 564 с.
8. М'ясоїд П. А. Загальна психологія: навчальний посібник. К. : Вища школа, 2001. 487 с.
9. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник. К. : Каравела, 2020. 418 с.
10. Рибалка В.В. Методологічні проблеми наукової психології: посібник. Київ: Талком, 2017. 245 с.
11. Савчин М. В. Загальна психологія: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2020. 344 с.

Допоміжна

1. Бабаян Ю.О. Соціальна психологія. Хрестоматія: навчальний посібник. Миколаїв: Іліон, 2017. 286 с.
2. Дрозденко К.С. Загальна психологія в таблицях і схемах: Навч. посіб. для вузів. Глухівський держ. пед. унів-т. К.: ВД «Професіонал», 2004. 304 с.
3. Загальна психологія : хрестоматія : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. / упоряд.: О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук [та ін.]. Київ : Каравела, 2022. 640 с.
4. Занюк С.Н. Психологія мотивації: Навч. посіб. К.: Либідь, 2002. 304 с.
5. Іллін Є. П. Мотивація і мотиви / переклад з рос. мови, передмова та примітки Т. В. Тадеєвої. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2013. 512 с.
6. Ільїна Н. Психологія творчості та обдарованості. Київ : Університетська книга, 2018. 227 с.
7. Кісіль З.Р., Швець Д.В. Мотивація діяльності людини: Навчальний

- посібник у схемах, таблицях, коментарях. Одеса: Видавництво ОДУВС, 2023. 154 с.
8. Копець Л. В. Психологія особистості. К.: Вид. Дім-КиєвоМогилянська академія, 2007.
 9. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності. К.: Ельга; Ніка-Центр, 2008. 400 с.
 10. Корольчук М.С. Основи психології. Опорні конспекти, схеми, методики / М.С.Корольчук, В.М. Крайнюк, В.М. Марченко. К.: Ніка-центр, 2009. 320 с.
 11. Максименко С.Д., Яланська С. П. Генетико-креативний підхід: діяльнісне опосередкування особистісного розвитку: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2021. 513 с.
 12. Меленчук Н.І., Мухаровська Б.О. Особливості самоставлення осіб із різним рівнем нарцисизму. Габітус. Вип. 49. 2023. С. 140-145.
 13. Основи психології : підручник / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. К. : Либідь, 2002. 632 с.
 14. Павелків Р.В. Загальна психологія. Підручник. К.:Кондор, 2009. 576 с.
 15. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології / За ред. Т.І. Пашукової. К.: Тов-во „Знання”, КОО, 2000. 204 с.
 16. Столяренко О.Б. Психологія особистості. Теоретичний курс. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 280 с.
 17. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.- метод. посіб. Київ : ДП “Вид. дім “Персонал”, 2018. 206 с.
 18. Чудаєва Н.В., Шулдик А.В. Психологія мислення. Умань : Візаві, 2019. 206 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Міжнародного гуманітарного університету: офіційний сайт. URL: https://mgu.edu.ua/science_library
2. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт. URL: <https://library.pdpu.edu.ua>
3. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL: <http://www.mon.gov.ua>
4. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського: офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Одеська національна наукова бібліотека: офіційний сайт. URL: <http://odnb.odessa.ua/>